

УДК:
329.11+321.01(430)“1918/1945”
Оригинални
научни рад

Српска политичка мисао
број 3/2011.
год. 18. vol. 33.
стр. 147-176.

Миша Ђурковић

Институт за европске студије, Београд

ЕРНСТ ЈИНГЕР И МИСАО КОНЗЕРВАТИВНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ*

Сажетак

Полазећи од констатације да на нашем говорном подручју још увек не постоји основни академски рад који би представио феномен конзервативне револуције у вајмарској Немачкој, аутор настоји да изложи један такав преглед идеја, актера и дела. Разјашњава се политички, друштвени и међународни контекст у коме се ова традиција рађа и развија, а затим се посебно разматра контроверзно питање односа ових мислилаца са нацизмом. Чланак нарочиту пажњу посвећује Ернсту Јингеру као кључној фигури за обједињавање различитих струја у оквиру конзервативне револуције, и на крају представља његовог Радника као синтезу интелектуалних стремљења овог „покрета“.

Кључне речи: конзервативна револуција, вајмарска Немачка, нацизам, Ернст Јингер

Када се у политичкој теорији и савременој политологији поведе реч о „конзервативној револуцији“, углавном се мисли на интелектуална дешавања из седамдесетих, која су резултовала доласком на власт Маргарет Тачер 1979. и Роналда Регана 1980. године, а затим и спровођењем њихових политичких и економских програма у следећој деценији.¹⁾ Иако ни овај период и политички

* Чланак је део пројекта 179014 који се реализује уз подршку Министарства просвете и науке Републике Србије.

1) Делимично се ту уклапа и владавина Хелмута Кола, а један број теоретичара, посебно конспиролога или радикалних левичара, склони су да и избор папе Јован Павла Другог виде у истом пакету. Дух времена је заиста ишао у одређеном правцу што се лако могло уочити у различитим сегментима од јавног дискурса и новог односа према сексуалности до економских реформи оличених у приватизацији и кресању јавне потрошње, до

феномен нису адекватно обрађени у нашој општој политологији, а посебно не у историји идеја, предмет нашег интересовања биће једна друга конзервативна револуција. Овде ћемо се, наиме, усредсредити на покушај објашњења интелектуалног дешавања, по некима и покрета²⁾, који се одвијао током двадесетих година у вајмарској Немачкој.

Како је у питању интелектуална тенденција која обухвата неке од најзанимљивијих и најпровокативнијих стваралаца двадесетог века, детаљно разматрање читаве конзервативне револуције^{3)*} разумљиво није могуће у једном оваквом чланку. У великим европским културама постоји значајан број монографија које су то са више или мање успеха покушале.⁴⁾ Код нас нажалост осим узгредних напомена или појединачних обрада неких од ових мислилаца (и то углавном у публицистици) још увек не постоји чак ни преведен чланак који би академској публици представио или разјаснио кључне идеје, припаднике и дела мислилаца који се под ову одредницу подводе.

Стога ћемо наш циљ овде ограничити на један такав задатак почетног представљања феномена конзервативне револуције, усмеравајући нешто више пажње на рано дело Ернста Јингера као типичног представника. Коначно, покушаћемо да из нове перспективе дамо допринос разматрању контроверзног питања односа

новог милитаризма и конзервативног система вредности који се могао видети чак и у телевизијским серијама концентрисаним на породицу.

- 2) О томе да ли се деловање ове групе мислилаца уопште може подводити под заједничку одредницу и даље постоје спорови. Штефан Бројер у тексту из 1990. тврди да је читава прича о конзервативној револуцији фикција, односно накнадно конструисани мит. Види у Пит Томисен, «Ернст Јингер и Карл Шмит: међусобни биланс», *Трећи програм*, 102, стр. 156. Чињеница је да су међу овим људима постојали бројни контакти, размене, али и неслагања. Иначе занимљиво је да је француски професор Едмунд Вермеи 1939. објавио дело *Доктринари немачке револуције 1918-1938* где покушава да захвати укупни дух и ток мисаоног кретања које је срушило вајмарску републику. Попис доктринара је веома занимљив јер обухвата и Ратенауа, Кајзерлинга и Томаса Мана, али и Хитлера, Розенберга и Гебелса. Међу изабраним ауторима су и Шпенглер и Мелер Ван дер Брук. Види Edmond Vermeil, *Doctrinaires de la révolution allemande de (1918-1938)*. W. Rathenau, Keyserling, Th. Mann, O. Spengler, Moeller van den Bruck, le groupe de la « Tat », Hitler, A. Rosenberg, Gunther, Darré, G. Feder, R. Ley, Goebbels, éditions Fernand Sorlot, Paris, 1938, 391 стр.
- 3) Надаље ћу користити скраћеницу КР.
- 4) Читалац ће један део тих извора моћи да види у литератури на крају књиге. Морам да напоменем да до писања текста нажалост нисам успео да дођем до вероватно најважнијег прегледа, књиге некадашњег Јингеровог личног секретара, швајцарског историчара Армина Молера, *Конзервативна револуција у Немачкој 1918-1932*. Овде ћу међутим користити неке од његових незаобилазних увида на основу добре секундарне литературе и изванредних рецензија као што је Стојкерсова објављена 1989. у часопису *Synergies Europeennes*. Robert Steuckers, "La "Révolution Conservatrice" en Allemagne (1918-1932)", *Synergies Europeennes*, novembre 1989.

конзервативних револуционара према Хитлеровом национал-социјализму.

*

Једно од највећих двадесетовековних завештања за политичку теорију јесте искуство дилеме односа према лошем и неинспиративном поретку каквим се класични грађански систем либералне демократије неретко сматра. Превисше често заборављамо да је између два рата такав поредак сматран превазиђеним деветнаестовековним анахронизмом против кога су тада устајале најкреативније стваралачке снаге у Европи. Готово сви велики уметници епохе сврставали су се на два екстремна пола са којих су напади на учмалост малограђанске сигурности и економизма долазили у квантумима разорне енергије дубоко убеђене да је њена деструкција креативна и да порађа нови свет истинске модерности, свет у коме ће коначно бити вредно живети.

У потрази за таквим идеалима, дешавала се за наше време непојмљива интелектуална размена. Појединци, групе, класе, кретали су се кроз различите делове политичког спектра, сударали, спорили, сарађивали, остављајући иза себе веома живо, сложено и дан данас недовољно истражено и неиспитано наслеђе.

У том крајње динамичном социјалном и интелектуалном окружењу појавила се и група мислилаца која ће у историји остати упамћена под именом заступника конзервативне револуције. У доба када се ова мисаона традиција стварала највећи број њених актера није за себе мислио у тим терминима. Мелер ван дер Брук је настрадао 1925, две година пре него што је Хуго фон Хофманштал 1927. први пут употребио термин у контексту који одговара настојањима генерације.

Сам термин, односно кованица појављује се почев од 1848. више пута у полемичком или афирмативном виду. Молер наводи те случајеве почев од часописа *Die Volksstimm* 1848, преко Теобалда Будеуса 1851. у једном раду о Русији, затим Јурија Самарина 1874, и чак самог Достојевског који је употребио у некој прилици. Године 1900. Шарл Морас је употребио у раду *Enquête sur la monarchie*, да би га коначно Ман 1921. искористио поново у једном раду о Русији. Коначно 1927. Фон Хофманштал свесно користи термин у познатом говору *Das Schrifttum als geistiger Raum der Nation*. Он говори о процесу интелектуалног сазревања током ког се истражују везе, и инсистира се на повезивању истраживања слободе и истраживања тоталитета, јединства, како би се избегле поделе и

противречности које је међу њих унела епоха либерализма.⁵⁾ Тек након тога уследиће права политизација овог израза када се он дефинитивно укотви међу традиције и покрете који су се током вајмарске републике борили против интелектуалног и политичког наслеђа 1789.

Треба нагласити да током времена кад су деловали, ови мислиоци нису себе видели као део јединственог мисаоног или политичког покрета. Постојала је духовна блискост, сарадња, размена, контакти, али и разлике и спорови који су били доктринарне, практичне или личне природе. Много јасније се ово јединство реконструује и оцртава после Другог светског рата, када је сам период деловања окончан. Поменута Молерова књига објављена је 1950. и вероватно је управо својом монументалношћу и убедљивошћу успела да наметне и феномен и назив.

Интересовање за феномен опстајало је захваљујући великим индивидуалним достигнућима стваралаца који су у све то били укључени и који су упркос свог контроверзног односа са национал-социјализмом посебно од шездесетих година стално изазивали све више и више пажње у интелектуалном свету. У међувремену се интерес одржавао преко веза ових писаца са једном другом занимљивом и далеко опскурнијом интелектуалном традицијом познатом као *традиционализам*.⁶⁾ Нпр. познато је да је Јингер са Мирчом Елијадеом од 1959. до 1971. издавао заједнички часопис *Антаиос*, а да је Евола желео да преведе *Радника* на италијански што му Јингер није дозволио. Обнова интереса за Хајдегера почиње шездесетих у Француској, Шмит прави ривајвл доживљава крајем осамдесетих док Јингер захваљујући литерарном стваралштву стиче култни статус још раније.

Крајње је занимљиво да реафирмација ове интелектуалне традиције углавном иде преко француске интелектуалне сцене. Највеће заслуге за оживљавање интереса не само за појединачне ствараоце већ за цео феномен имају припадници такозване *Нове европске деснице*.⁷⁾ Ради се о такође широком скупу политичких мислилаца који се углавном везују за савремену екстремну десницу у европским државама. Они за себе међутим тврде да остају на нивоу метаполитике, теоријског промишљања које не повлачи практични ангажман, а које умногоме следи наслеђе конзерватив-

5) Steuckers, *ibid*.

6) Видети Марк Сецвик, *Против модерног света*, Укронија, Београд, 2006.

7) Најзначајнија имена су Алан Де Беноа, Шарл Шампије, Мајкл Вокер, Марко Тарди и Роберт Стојкерс. Види Сурпан Blamires, "European New Right", у *World Fascism, A Historical Encyclopedia*, vol I, ABC-CLIO, inc, 2006, стр. 211.

не револуције. Такође не ради се о јединственом, координисаном покрету, већ о низу индивидуа и група окупљених око клубова, часописа и института.⁸⁾ Без обзира на сложеност овог савременог феномена, чињеница је да се захваљујући њима поново појавио велики интерес за дела оригиналних аутора из двадесетих и тридесетих. Ален де Беноа је почетком деведестих сам организовао превођење и представљање неколико најзначајнијих радова у Француској попут избора Шмитових политичких есеја, *Младе револуције* Мелера ван дер Брука, Зомбартовог *Немачког социјализма* или избора Никишевих текстова.

Јингерова мисао и читаво дело у том периоду имају веома специфично место у читавом „покрету“. Као велики херој из рата, сјајан писац који је свој раскошни талнат представио у дотад непознатом естетски фасцинантном опису рата и ратног искуства, делу *У челичној олуји*, сарадник ветеранских организација као што је *Шталхелм*, плодни и оштри публициста, Јингер плени пажњу читавог десног фронта и представља једну од кључних фигура која и својим идејама и својим везама обједињава дух покрета. У њему виде и потенцијалног атрактивног политичара, тражи се његова легитимација итд.

Следећи Жила Ервијеа морамо овде унети прецизну поделу Јингеровог стваралаштва на Стари и Нови Завет, како бисмо прецизирали да је Јингер конзервативне револуције заправо Јингер свог Старог завета. Овај период се окончава са доласком Хитлера на власт. Већ *Мермерне литице* из 1939. представљају једног саввим другачијег ствараоца који о истим темама има потпуно другачије ставове: читав ракурс Старог завета је 1933. нестао. У сваком случају ради се о периоду који обухвата седам књига (*У челичној олуји*, *Крв и ватра*, *рат као унутрашњи доживљај*, *Јуриш*, *Одважно срце*, *Честар 125*, *Радник*), један зборник (*Рат и ратник*), три изложбе фотографија и публицистичку делатност која броји око 138 јединица.

ВАЈМАРСКА НЕМАЧКА И КОНЗЕРВАТИВНА РЕВОЛУЦИЈА

Јингеров Стари завет, као један од врхунских интелектуалних изданака КР, неодвојив је од контекста вајмарске Немачке у којој

8) Најстарија и најзначајнија је GRECE, *Groupement de recherche et d'études pour la civilisation européenne* коју је 1968 основао Алан Де Беноа. Међу њима такође има доста разлика и разилажења. Иначе сам де Беноа кога сматрају за једног од водећих делатника на тој позицији одбија да се сврста у «Нову европску десницу».

је настао. Овај контроверзни период прве немачке републике обележен је формалном владавином либерално-демократског система против чијег су опстанка од самог почетка били најснажнији политички, интелектуални и друштвени покрети. Доба вајмарске републике обележено је великом нестабилношћу, сукобима, хиперинфлацијом, економским кризама и незапосленошћу. Сам систем је код већине Немаца имао подривени легитимитет и зато што је доживљаван као производ Версајског уговора који је Немачку обогаљио у сваком погледу. Када су комунисти покушали да успоставе совјетску републику, нова социјал-демократска власт за одбрану републике послужила се ратним ветеранима организованим у *фрајкоре*. Из њихових редова потећи ће, међутим, веома брзо велики број иницијатива и покушаја да се вајмарски систем сруши и уместо њега успостави нешто што би више одговарало традиционалном немачком уређењу са већим нагласком на ауторитаризам. Од Каповог пуча 1920, преко Хитлеровог из 1923, све до доласка нациста, немачко друштво потресали су нестабилност, улични сукоби, убиства и широко распрострањена декаденција великих градова.

С друге стране ова велика друштвена лабораторија подстакла је један од највећих успона духовног стваралаштва у двадесетом веку. Када се говори о дометима филозофије и класичне политичке теорије нпр., тешко ће се наћи период у прошлом столећу који је донео такву дубину промишљања, снагу захвата ума и слободу отварања нових перспектива. Напоредо су се развијале Хусерлова феноменолошка школа и фанкфуртска школа критичке теорије, Хајдегер 1927. објављује *Бивство и време (Sein und Zeit)*, Мајнеке пише класичну књигу о државном резону (*Die Idee der Staatsraison in der neueren Geschichte*), Карл Шмит издаје читав низ списа на челу са есејом *Појам политичког (Der Begriff des Politischen)*, водећи истовремено суштински спор са Келзеном о природи права као дисциплине, читава епоха одговара на изазов Шпенглеровог *Сумрака запада (Der Untergang des Abendlandes)* итд. У сивој и неизвесној стварности псеудомира подрхтавају силне енергије које велики умови захватају и преносе у своје списе.

Као део овог сложеног мисаоног процеса који је чак и кад се радило о највишој метафизици по правилу био дубоко практички усмерен, појављује се ток који ће у историји остати убележен као мисао конзервативне револуције. Необавештен читалац који потражи прву информацију о Јингеру веома често ће га наћи у кон-

тексту нарације о конзервативној револуцији,⁹⁾ при чему се сам појам код различитих аутора износи на различите начине, док списак припадника овог „правца“ по правилу нигде није идентичан. Шта би укратко била конзервативна револуција?

Најкраћи покушај њеног одређења који би је сместио у тако омиљено коришћење идеје о *средњем путу или трећем путу*¹⁰⁾ (у овом случају између англо-саксонског, западног капиталистичког либерализма и болшевичког комунизма), не би био сасвим погрешан, али нам не би много тога појаснио. Идеја конзервативне револуције је једна заиста специфична творевина, настала као меланж различитих елемената и наслеђа који су се сабрали у одређеном тренутку и контексту, више као вид протеста, уметничке и научне експресије са политичким амбицијама, а мање као стварни политички програм. Оно што је међутим чини крајње интригантном је чињеница да се под тај оквир подводе тако фасцинантна имена као што су песник Штефан Георге, драматург и либретиста Хуго фон Хофманштал, аутор *Пропаст запада* Освалд Шпенглер, рано преминули Артур Мелер ван дер Брук, човек који је Трећем рајху дао име, правник и политички писац Карл Шмит, социолог и филозоф Ханс Фрајер, аутор манифестног дела *Револуција здесна (Revolution von rechts)*, те Ернст Јингер.

Једини политички релевантан припадник поменуте групе био је Едгар Јулиус Јунг, аутор значајног дела *Владавина инфериорних (Die Herrschaft Der Minderwertigen)*, који је убијен током Ноћи дугих ножева иако се тада налазио на месту саветника вицеканцелара Франца фон Папена. Велики део утицаја на њих и прожимање идеја са овим кругом имали су и филозоф Мартин Хајдегер, и велики котроверзни социолог Вернер Зомбарт, па њихово укључивање у попис конзервативних револуционара уз све неопходне резерве ипак није без основа. Повремено ће се у овом списку наћи и водећи представник *Lebensphilosophie* током вајмарске републике Лудвиг Клагес, или бечки теоретичар корпоративне државе Отмар Шпан. Коначно, поред многих других мање познатих мислилаца, публистица и писаца негде ће се као део целог покрета

9) Заправо од свих аутора који се помињу у том контексту чини се да је управо Јингер онај који највише оличава и утемељује читав феномен КР.

10) Види Александар Дугин, «Кратка историја идеологија трећег пута» у *Наше идеје*, бр. 2, Београд 1994, стр. 64-69. Од Мелер ван дер Брукове књиге *Трећи рајх*, која је изворно требало да се зове *Трећа партија*, већина ових мислилаца машта о синтези тада растављених полова у Немачкој: национализма и социјализма, цивилизације и културе, технике и природе итд.

наћи и представници национал-бољшевиизма на челу са Ернстом Никишем који је имао огроман утицај на Јингера нпр. Прихватили овакво или онакво оцртавање скупа,¹¹⁾ у сваком случају конзервативни револуционари су радили као део покрета генерације, једног веома живог фронта на коме је деловало више стотина различитих група, клубова, публикација и мањих партија.¹²⁾

Оно што обједињује ову генерацију рођену у последњој деценији деветнаестог века јесте гранично искуство Првог светског рата које је на њих оставило неизбрисив утисак рађања новог света. Иако националисти, суштински одани сопственој земљи и култури, презирали су вилхелминску Немачку као тек нешто различит изданак истог ђифтинског, економистичког духа уравниловке који је обележавао читав западни буржоаски свет. У тој старој Немачкој видели су тек варијанту западног политичког система с доминацијом материјализма, економизма и лицемерја, са апологетиком себичног индивидуализма, тржишта и парламентаризма у коме су се вртели представници марксиста, економских либерала и пасторалних конзервативаца које су готово једнако презирали.

Трагичан крај вилхелминске немачке за њих је био готово логична последица таквог лицемерног система и прилика за рађање нове, праве Немачке. Јингеров сарадник Шаувекер је прецизно формулисао ово осећање кад је рекао да су морали да изгубе рат и дотадашњу Немачку да би добили прилику да открију праву, „вечну“ Немачку. Иначе Томас Ман је још 1914. изразио ово осећање тезом о рату као својеврсној хигијени,¹³⁾ инструменту који чисти загнојале делове тела и омогућује рађање виталних енергија.

Искуство рата и заједничких подухвата храбрих људи који показују способност трагања и проживљавања нечег великог, потпуно другачијег од устаљеног чиновничког свакодневног живота подстакло их је да и након демобилизације наставе да траже начине да читаво поратно друштво прерасте у такву заједницу засновану на истим принципима и вредностима на каквим је била

11) С обзиром на природу текста нема могућности за детаљно образлагање основних интелектуалних праваца и група од којих се изводи родни појам конзервативне револуције. Највише што можемо је да наведемо уобичајену петоструку поделу која следи Молера: младоконзервативци, национал-револуционари, фолкиш традиција, бундиш групе и национал-бољшевици (неки их пак сврставају заједно са национал-револуционарима). Негде се као посебна група наводе побуњени сељаци из Шлезвиг-Холштајна. Но, томе треба додати макар такозване мандарине, односно академске припаднике покрета (Хајдегер, Шмит, Фрајер)

12) У својој књизи Молер је пописао преко 550 група и организација и 530 часописа.

13) Steuckers, *ibid*,

устројена војска којој су припадали.¹⁴⁾ Основе модела за којим су трагали могле су се наћи у значајном памфлетском Зомбартовом спису *Ратници и трговци (Händler und Helden)* који је објављен почетком рата (1915).

Чињеница да је Немачка поражена и да је одмах након Версаја створена атмосфера у којој су велики делови друштва клицали за осветом, додатно је мотивисала ове младе људе да своје напоре уложе у промовисање модела органске, хијерархијски устројене заједнице посвећене саможртвовању, вишим циљевима славе и части, одлучности и снаге, који превазилазе левичарско-буржоаске утопије о срећном друштву економски задовољних појединаца.

Против вајмарског поретка захтевали су револуцију, укидање либерално-демократских установа у име органске ауторитарне заједнице која би ушла у тоталну мобилизацију хероизма, физичке и менталне снаге, под вођством аутентичног вође кога би сам систем морао да избаци, али и нове аутентичне аристократије.

Ови мислиоци су осећали огромно непријатељство према политичком *мејнстриму* и посебно према левици. Социјал-демократе су по њима главни кривци за Версај, пета колона која је и током великог рата спречавала апсолутну припремљеност Немачке, а после рата створила систем безнађа, економске пропасти, декаденције и срамоте, дубоко „анти-немачки“. Мелер ван дер Брук је говорио да су они загризли удицу и прихватили да Немачкој избришу све оно што је њено, аутентично, а да јој уведе западне институције које је уништавају.¹⁵⁾

Много амбивалентнији став имали су према комунистима и большевицима. Штавише код многих од њих могуће је наћи трагове фасцинације револуционарним потенцијалом и праксом большевика који су показали како се силом укида грађански поредак и како се ствара систем у коме се снаге мобилишу за борбу против либерално-демократског света. Јингер је био веома близак са вођом немачких национал-большевика Ернстом Никишом и крајем двадесетих је сарађивао у њиховим часописима. Неопходно је нагласити да их све обједињава заједничка опозиција према фигури

14) Херф врло прегледно даје опозицију у којој с једне стране стоји искуство *fronterlebnis*, непоновљиво, магично, силно, обележено заједницом, хијерархијом, послушношћу, служењем заједници и племенитим циљевима, а с друге читаво наслеђе вилхелмизма које се у једнако лошем виду наставило у вајмарском систему. Jeffrey Herf, *Reactionary Modernism: Technology, Culture and Politics in Weimar and the Third Reich*, Cambridge University Press, 1984, стр 72.

15) Види Gerhard Krebs, „Moeller van den Bruck: Inventor of the Third Reich“, *The American Political Science Review*, Volume 35, No. 6 (December 1941).

„грађанина“, до те мере сатанизовану у КР да је Јингер једном приликом рекао да би пре био криминалац него буржуј.

У овом амбивалентном односу према социјализму и болшевизму треба истаћи две димензије. Прво, то је отпор према економском, тржишном либерализму који види економију као циљ саме себе и жели да јој подреди читаво друштво, укључујући и државу. Ова традиција иде још од Фихтеове *Затворене трговачке државе*,¹⁶⁾ све до хришћанске демократије и хришћанског социјализма. После Великог рата ова потрага оживљава. Суштина је у томе да немачки интелектуалци сматрају неморалним и недостојанственим систем у којима економија доминира над идејама и друштвом. Тавком економском либерализму треба супротставити аутентичан немачки (или пруски) социјализам. Већ 1920 Шпенглер ојављује свој трактат *Пруство и социјализам* да би Мелер ван дер Брук у *Трећем рајху* пар година касније поново напао економски либерализам као егоизам и затражио да немачки социјализам типа гилди и корпорација, почисти сваки остатак таквог либерализма. Јингер је са своје стране такође био фасциниран резултатима совјетске револуције и успехом да брзо покрену своје снаге. Ор тврди да је искуство совјетског петогодишњег плана било пресудно за Јингера кад је писао тоталну мобилизацију.¹⁷⁾

Друго, то је геополитичка димензија. Велика већина припадника КР била је русофилски настројена.¹⁸⁾ Као највећи противник перципиран је грађански, капиталистички запад па су многи од њих маштали о савезништву две „социјалистичке“ земље које би прекратило владавину Англо-америчког и француског капитализма.

Но тај социјализам нема никакве везе са Марксовим и са марксизмом. Синтеза ових разишљања је Зомбартова књига из 1934. *Немачки социјализам*, дакле треба да буде хијерархијски структурисан, базиран на пруским врлинама (дисциплина, поредак, субординација, лидерство, послушност) и посвећен духовном и вредносном напретку нације, а не увећању материјалних вредности и једнакости.¹⁹⁾ Раздвајање од марксистичких „механистич-

16) Јохан Готлиб Фихте, *Затворена трговачка држава*, Нолит, Београд, 1979.

17) Види John Ort, „German social theory and the hidden face of technology“ у *European Journal of Sociology*, 15, 1974, стр. 312-336.

18) На овоме разумљиво инсистира Дугин у Александар Дугин, «Кратка историја идеологија трећег пута» у *Наше идеје*, бр. 2, Београд 1994, стр. 64-69. Посебно се у том контексту апострофирају Мелер ван дер Брук, Никиш и Јингер. Савремена блиска сарадња Дугина и Де Беноа чини се као да следи овај модел из двадесетих.

19) Они су често тврдили да аутентични немачки социјализам почиње тамо где се марксизам завршава.

ких, рационалистичких и материјалистичких трендова“ у корист „дубљих,... органских“ аспеката рада који се не могу подводити под односе робе, учинио је језгровито сам Јингер у чланку “*Unsere Kampfstellung*”, полако припремајући *Радника*: “Рад је израз националног живота и радник је део нације. Сваки покушај да се радник одвоји од својих животних веза тако што би се подвео под празне појмове као што је „хуманост“ или међународна заједница интереса, представља врхунску издају крви од стране интелекта. Смисао рада не лежи у стварању профита или у заради наднице већ у стварању за нацију пуноће вредности које су јој потребне за живот... Рад је морални чин а не механичко дешавање које се може мерити Тејлоровим системом или новцем. Оно што је раднику важније од повећања наднице јесте осећање достојанства креативног појединца, оно осећање које је изгубљено у марксистичко-капиталистичком свету.”²⁰⁾

За разумевање КР важан је контекст, али и схватање широког спектра идеја и интелектуалних извора са којих су се напајали. Херф наводи један значајан број тих претеча: политички романтизам, *фолкши* идеологија, егзистенцијалистички, кјеркегоровски језик сопства и аутентичности, социјални дарвинизам, *лебенсфилософија*, вагнеријанска визија апокалипсе и промене, Ничеово аморално слављење естетике и општа антипатија према просветитељској мисли и моралу.²¹⁾ У зависности од тога која се струја

20) Junger, E., „Unsere Kampfstellung“, *Arminius*, 05.06, бр. 23, 1929, стр. 8-10. Види Herf, *ibid*, стр. 90. Иначе неразумевање ове димензије уочљиво је код Невена Цвјетићанина, аутора књиге *Европска десница између мача и закона*, Филип Вишњић, Београд. Ово дело које се појавило 2004. био је један од првих покушаја да се код нас поново проговори о различитим облицима и традицијама десне мисли и прво где се у академском оквиру говорило о неким мислиоцима КР. Веома је корисно његово успело основно раздавајање две основне традиције, ауторитивног, примордијалног конзервативизма континенталног типа и умереног парламентарног конзервативизма острвске провенијенције. Такође је битно што је екстензивно писано о неколико веома важних мислilаца десне традиције као што су Шмит (главни јунак) и Јингер нпр. Нажалост у питању је преамбициозан и преширок магистарски рад који не само да превише остаје на површини мисаоних дешавања које покушава да захвати, већ врло често и заводи користећи преслободне и погрешне метафоре, поређења и односе. Управо такав је покушај на страни 187. да се мислиоци КР пореде са мењшевицима «који су одбацили пут *револуције по сваку цену*, већ су захтевали да се револуција породи из система рефлектованих правила». Или кад на страни 130 аутор цитира Јингерову реченицу из *Мермерних литица* «Језгро просте части које беше ублажило насиље, нестало је, остао је чист злочин», Цвјетићанин је ставља у потпуно погрешан контекст описа искуства из Великог рата, док Јингер њоме сажима искуство прве половине владавине нацизма. Штета је што рукопис није прошао кроз руке доброг и компетентног ментора или уредника јер би скраћен за трећину и очишћен од оваквих грешака био веома користан увод у дату тематику, посебно кад је наша култура у питању.

21) Herf, *ibid*, стр. 29. Све ово по Витгенштајновом моделу породичних сличности, јер од сваког претече има изузетака. Бојанић, *ibid*, стр. 41, нпр. указује на велики одијум који је Карл Шмит имао према Ничеу, док је Јингер себе есплицитно видео и описивао као ничеанца.

унутар КР више истиче томе могу да се додају и нпр. католички корпоративизам или тевтонски неопаганизам. Сви ови елементи су чинили значајан део националног идентитета немачке нације.

Мало је, нажалост, истражена веза овог идејног тока са француским претходницима. Познато је нпр. Шмитово интересовање за Сорела и чињеница да га је он двадестих представио немачкој култури, али ове интелектуалне везе су много дубље и много суштаственије.²²⁾ Томисен у већ навођеном чланку указује на то да је Сорел и Јингеру био познат већ око 1908.

Позиција конзервативних револуционара у вајмарској Немачкој веома је слична позицији левих и десних противника система у француској трећој републици.²³⁾ Напади на тај поредак долазили су како од сореловских анархо-синдикалиста са митологизовањем насиља, тако и од стране монархистичке деснице Шарла Мораса, али и са доста интересантне позиције Мориса Бареса који је покушавао да у име традиционалних вредности направи мешавину национализма и социјализма. У сваком случају овај правац истраживања који је назначио Ернст Нолте отвара доста простора.

*

При разматрању феномена КР постоји задатак да се с једне стране нађе, дефинише и заснује један број заједничких елемената и преокупација који чини најмањи заједнички садржалац, а да се с друге стране реално представе разлике између појединих струја и мислилаца. Луи Дупу је дао значајан допринос овом другом задатку навођењем пет основних подела између њих. Он говори о следећим расцепима (clivage) и раздвајањима: 1. Заступници културног песимизма с једне стране и онога што он назива псеудо-модернизмом с друге (вођен идеолошким разлозима који реакционарном модернизму погрешно одричу право на аутентичност свог модернизма); 2. У основи политички. Заступници друштва које би било органско против оних који се залажу за организовано, друштво са поретком; 3. Социо-економски. Заступници револуције, политичке и културалне против оних који траже конкретне социо-економске промене. 4. Питање геополитичког и међународног ситуирања Немачке: да ли на сенилни Окцидент или на млади, варварски Исток.

22) Видети Мелерову књигу о Сорелу, Armin Mohler, *Georges Sorel. Erzvater der Konservativen Revolution*, Edition Antaios, 2000. Такође Michael Buckmiller, „Sorel et le «conservatisme révolutionnaire» en Allemagne“, *Cahiers Georges Sorel*, vol. 3/3, 1985, стр. 51-75.

23) Погледати Eugen Weber, „Nationalism, Socialism, and National-Socialism in France“, *French Historical Studies*, Vol. 2, No. 3, пролеће, 1962, стр. 273-307

У основи, то је питање односа са марксистичком Русијом. 5. Поделе на *фолкиш* мислиоце и оне који су без сумње прото-фашисти.²⁴⁾

За разлику од стаљинистичке револуције с лева, немачки конзервативни револуционари су је у сваком случају тражили у име вредности деснице, али јасно истичући да то нису идеје деветнаестовековних, селу окренутих конзервативаца нити класичних романтичара. Ово раздвајање је суштинско за све њих чак и кад су у питању мислиоци тврдо утемељени у конзервативној и корпоративистичкој теорији као што су Мелер ван дер Брук, Шмит или Јунг. Штавише управо су Шмит и Јингер отворили то поглавље, препознавши један од највећих проблема у традицији немачке деснице.²⁵⁾

Немачки конзервативизам је још од почетака повезаних са политичким романтизмом Милера, Новалиса, Генца и осталих, обележен суштинском опозицијом према просветитељству, модернизацији и вољи за ново. Чак и конзервативна сцена вилхелминске Немачке упркос брзој индустријализацији и великом технолошком напретку није успела да у свести, менталитету, дискурсу и *велтанишаунгу* интегрише модернистички дискурс и прихватање савременог света динамике, промене и технике. Суштински, немачка десница је и даље била обележена културним песимизмом и реакционарним пасторализмом.

Одмах после рата стижу два најважнија лоцирања проблема и нуђења решења. Шмит 1919. објављује спис *Политички романтизам*²⁶⁾ а Јингер 1920. роман *У челичној олуји* који доноси естетизацију и прави култ технике. Укратко за Јингера није пасторална идила села модел коме немачка десница треба да уподоби немачко друштво и државу, већ су то ровови као позорница рата до јуче, односно витални, динамични, техником преуређени град који постаје позорница нове борбе.

Шмит доноси једно дијалектичко читање наслеђа политичке романтике у коме управо пасторализам и субјективност излаже разорној, практичним потребама мотивисаној критици. Он их напада због бекства у прошлост и због псеудоестетског повлачења

24) Louis Dupeux (yp): *La «Révolution Conservatrice» dans l'Allemagne de Weimar*, Editions Kime, Paris, 1992. Види Stéphane François, *Qu'est ce que la Révolution Conservatrice?*, <http://tempspresents.wordpress.com/2009/08/24/stephane-francoisqu%E2%80%99est-ce-que-la-revolution-conservatrice/>

25) Књига Цефрија Херфа је комплетно усмерена на однос према технологији и модернизацији у вајмарској Немачкој и у Трећем рајху па се у овој анализи највише ослањам на њега.

26) Karl Schmitt, *Political Romanticism*, MIT Press, 1986.

у своју унутрашњост, која је водила афирмацији субјективности. Они су остали на пољу дискусије и бесплодне расправе уместо да су се окренули пракси за реализацију свог политичког погледа на свет. Тиме су романтичари остали продукт буржоаског света сигурности, на чијем тлу делују, несвесно условљени и ограничени њиме. Резултат њиховог деловања је ескапизам који бежи у жалови естетизам.

Шмита међутим занима како тај свет растурити и превазићи. Он и Јингер износе радикалан захтев да савремени политички романтизам мора бити стварна синтеза конзервативног, хијерархијског модела устројености друштва и стварне модерности која слави технику као инструмент за еманципацију народа и државе. Херф добро примећује да је овај пасторализам препознат као највећа препрека захтеву тоталне мобилизације јер не дозвољава потпуну интеграцију и мобилизацију свих снага и ресурса. Зато мора да се превазиђе непријатељство старог конзервативизма према технологији и индустрији.²⁷⁾ То је било утолико теже што је „машина“ била изједначавана са „американизмом“ односно либерализмом. Ово је тема коју Јингер често варира у својим публицистичким радовима свестан задатка да се техника мора интегрисати у националистички дискурс да би се помирила и синтетизовала техника (*Zivilisation*) и немачка култура (*Kultur*).

Заиста стоји закључак да је управо Јингер највише допринео да се разбије и одагна мржња и презир према технологији, урбанизацији, производњи и техничкој модерности уопште на немачкој десници. Тиме је де факто урађен велики посао и за наступајући Хитлеров национал-социјализам. Немачка омладина не само да постепено прихвата технику већ та тенденција полако прераста у култ, обожавање и естетизацију. Стога оно што КР чини веома интересантним јесте тај њихов естетски однос према модерности и технологији. Ова група мислилаца је слично италијанским футуристима²⁸⁾ фасцинирана урбанизацијом, витализмом модерних градова, и потенцијалом савремене науке и технологије која свакодневно револуционише начин живота и која ствара чуда на свим

27) Herf, *ibid* стр. 95.

28) Јингер се често с правом ставља у контекст европске уметничке модерне као водећи стваралац њеног десног крила заједно са футуристима, Езром Паундом, Виндхамом Луисом, Селином итд. А немачка конзервативна револуција је имала своје пандане и у другим државама тадашње Европе па и у Србији. У пионирском другом броју *Наших идеја*, Драгослав Бокан је приредио краћи темат под насловом *Конзервативна револуција* где су поред наведеног Дугиновог текста, у коме се немачка КР ставља у контекст других идеологија трећег пута, објављени и Боканов текст „Херојски реализам акције“ (стр. 60-63) и текст Хозе Антонија Примо де Ривере, „Фалангизам“ (стр. 70-71).

пољима. То је један нови дух кога нема у успаваном селу и пасторалним идилама старих антимодерних конзервативаца.

Ово посебно долази до изражаја у Јингеровим раним радovima где заиста долази до естетизације ратног искуства и посебно до провокативне и успешне употребе поетских термина за учинак и дејство модерне ратне технике.²⁹⁾ Док је већина ратне литературе почетком двадесетих промовисала пацифизам и мучнину рата, описивала узалудна разарања, бол због губитка вољених и опште разочарање генерација одраслих на идеји бесконачног прогреса, Јингер је наступио славећи рат као врхунски перформанс снаге, модерности и технике, фестивал боја и доживљаја. У првом роману који ће га прославити, баражни удар артиљерије постаје „челична олуја“, бомба која експлодира претвара се у „торнадо ватре“, а авион који баца бомбе на противничке трупе личи на грабљивца који кружи над ројем пчела. У роману *Ватра и крв* аутор описује радост звука када се репетира пиштољ, гнев постаје „челичан“ а напад „пурпуран“. Ево једног карактеристичног места које сажима естетизацију рата, чинећи га не само привлачним за младе људе већ га представљајући као врхунац смисленог живота: „Зар крајолици који чекају на нас нису немогући и бајковити? Та ужарена прострaнства још ниједан песник у својим сновима није видео. Ту су челичне кратерске јаме, пустиње са огњеним палминим оазама, котрљајући зидови од ватре и челика и одумрле равнице преко којих прелећу црвенкасте олује. Ту лете јата челичних птица, а оклопне машине бљују на пољима. А сва осећања која постоје, од ужасног телесног бола до најузвишенијег клицања победника, ту постају опојно јединство сажето у муњевити симбол самог живота. Певање, молитва, клицање, псовње и плакање – шта нам треба више од тога?“³⁰⁾

У овом погледу, дакле групација КР мислилаца се суштински и фундаментално разликује од деснице старијег типа и учинила је много да се сам феномен технике присвоји у интелектуални и практични универзум тадашњих немачких идеја, али и практичне политике. Јер кад Јингер тврди да је призор једне машине опојан за оног ко воли живот у свој његовој пуноћи и насилности, кад истиче да је некадашњи коњички официр, витез кавалер данас пилот

29) Опет и овде има изузетака. Ван дер Брук је остао веома резервисан према питању технике. Слично и Клагес. И Шпенглер је у *Пропаст запада* имао у најмању руку амбивалентан став. Након тога се чак побојао да је превише песимистичним односом нанео штету покрету одаљавајући омладину од технике, те да би исправно и разјаснио свој однос написао је посебно дело *Човек и техника*. Oswald Spengler, *Der Mensch und die Technik*, C. H. Beck, München, 1931.

30) Јингер, *Ватра и крв*, Укронија, Београд, 2006, стр. 29–30.

ратног авиона а тенк израз нове епохе духа, онда је Херф у праву када истиче да се кроз измаглицу Јингерове прозе лако наслућује она комбинација тенкова и авиона која је омогућила Хитлерове блицкриг победе.³¹⁾

КОНЗЕРВАТИВНИ РЕВОЛУЦИОНАРИ И НАЦИОНАЛ-СОЦИЈАЛИЗАМ

Овде долазимо до велике контроверзе која и до данас прати конзервативне револуционаре. То је њихов дијалектични однос са нацизмом. Оцене овог односа варирају од позиција левице која у њима види не само претече него и главне интелектуалне представнике нацизма (тражећи при томе да се сва њихова продукција тако и третира), до представника интелектуалног *мејнстрима* који поричу тај однос инсистирајући посебно на разилажењу након 1933.³²⁾ Наравно треба поменути и њихов велики утицај на различите појаве нове екстремне деснице у Европи која прихвата оцене левице, али разумљиво са другачијим вредносним предзнаком.

Гледиште које чини се највише одговара истини било би следеће. Њихове заслуге за појаву националсоцијализма и долазак Хитлера на власт су огромне. Поштени међу њима су то имплицитно и признавали у каснијим годинама. О томе се и у самим *Мермерним литицама* могу наћи неки веома значајни редови,³³⁾ а чини се

31) Herf, *ibid*, стр. 97.

32) Овој класичној стратегији прибегава нпр. већ помињани Ервије а код нас су Бранко Кукић, Франо Цетинић и други приређивачи управо са тих позиција настојали да представе Јингерово дело. По правилу се као одбрана Јингера од оптужби за везе са нацизмом наводе чињенице да је одбио да буде посланик *НСДАП* у парламенту, да није прихватио чланство у нацистичкој академији наука, да се побунио против објављивања делова из *Одважног срца* у нацистичкој штампи, да су припадници СС тражили тврђе мере према њему након *Мермерних литица* и коначно да је и један значајан припадник интелектуалне левице као што је Бертолд Брехт устао у заштиту Јингера. У исто време се нпр. прећуткује да је раније и сам писао за *Фолкисхе беобахтер*, као што се не наводи Бењамин који је још свој приказ Јингеровог зборника есеја *Рат и ратник* насловио „Теорије немачког фашизма“. Приликом обраде Старог завета углавном се игноришу експлицитни политички ставови из његове тадашње белицистичке публицистике. Једина књига код нас која адекватно, објективно и са разумевањем и навођењем великог броја различитих извора обрађује однос КР и нациста јесте дело Петра Бојанића *Пријатељ-непријатељ*. Јингер се у њој додуше тек повремено дотиче, али највећи део онога што стоји за Шмита вреди и за њега. Види Петар Бојанић, *Пријатељ-непријатељ*, Светови, Нови Сад 1995.

33) Лако се на непознатим путевима изгуби мерило, стр. 24, На стр. 27 експлицитно се говори како му је некада било пријатно у близини Мауританаца (војници Великог Шумара дакле нацисти), но заблуда постаје грешка тек када се у њој истрајава. На следећој страни такође говори да се међу циљеве Мауританаца убрајао и уметнички однос према пословима овога света, дакле естетизација политике којој је сам пресудно допринео.

да управо због тога Јингер није дозволио ново штампање *Радника* све до 1963. Наведимо неколико аутора који однос КР и нациста тумаче из ове перспективе. Херф нпр. тврди да је Хитлер пробао да практично спроведе културну револуцију какву су они тражили³⁴). Дугин их представља као претече и и жртве национал-социјализма који није у потпуности прихватио и реализовао њихове идеје.³⁵) Стојкерс користи корисно поређење и говори о њима као *троцкистима* национал-социјализма, јеретичима унутар *deutsche Bewegung-a*.³⁶)

Идеје конзервативних револуционара су за разлику од Розенбергових примитивних конструкција излоених у *Миту двадесетог века*, биле истински утицајне и поштоване не само на простору интелектуалне и практичне екстремне деснице у Немачкој, већ и у читавом средњем току умног живота тадашње Европе. Оне су много урадиле да се делегитимише и разори поредак вајмарског света, да се покажу сви његови проблеми и нерешиве апорије, да се отвори простор ка „исконским немачким енергијама“, (тзв „*Die deutsche Bewegung*“) као и да се оцрта простор у који треба да нахрупи нова енергија и снага у процесу револуције с десна при чему би ново вођство требало да изведе тако тражену тоталну мобилизацију и да врати Немачкој ону славу и престиж за којом су сви чезнули. Није случајно што *Радник* црта простор у који неко сличан Хитлеру треба да нахрупи.

Најбољи опис овог припремног посла може се наћи у чланку Едгара Јунга, објављеном у *Deutsche Rundschau*, јуна 1932. године: „Духовни услови нужни за немачку револуцију створени су *изван* националсоцијализма. Националсоцијализам је доиста само преузео, од здружених револуционарних снага, идеју о једном народском покрету (*Volksbewegung*). Он је ту идеју разрадио сјајно и стекао је велику моћ. Због тога смо не само задовољни: и сами смо допринели том расту. Управо смо ми обавили прве земљане ра-

Следи затим, на стр. 38 опис дешавања у вајмарској републици: наред је, каже, бивао већи зато што су и синови угледних грађана и млади људи који су веровали да је дошао час нове слободе, учествовали у том комешању. Окупљали су се око књижевника који су опонашали пастирске песме. Подлегло се чарима варварских идола (40). Реч која се невероватно често среће јесте „поредак“ и то коришћен у позитивном контексту, а сво зло је настало из укидања поретка, чему је како признаје Јингер и он сам суштински допринео са генерацијом својих пријатеља. Ником, дакле, каже он на стр. 68, пропаст поретка не доноси срећу. Ернст Јингер, *На мермерним литицама*, КОВ, Вршац, 1990.

34) Herf, *ibid*, стр. 46. И Ернст Нолте повремено заступа сличну тезу тврдећи да је национал-социјализам нагон да се реализује политика која следи из културалних премиса конзервативне револуције.

35) Дугин, *ibid*, стр.

36) Steuckers, *ibid*.

дове, нарочито међу образованим класама, да бисмо припремили онај дан кад је немачки народ изабрао једног националсоцијалистичког кандидата. Тај посао је био утолико више херојски што није стремио успеху нити публицитету. Ја поштујем изворност једног народског покрета, борбену снагу гаулајтера и штурмфирера. Али њихов успех не даје им за право да себе сматрају сољу ове земље и да потцењују своје духовне прваке.³⁷⁾

Оно што они међутим нису могли да предвиде јесте како ће у пракси изгледати систем који су цртали својом мање научном, а више естетском интуицијом и појмовним апаратом. Нико од њих сем Јунга није био политичар и није ни покушавао да учествује у практичној реализацији „програма“ за који су се залагали. Отуд је више него индикативна Јунгова судбина и његов став према нацизму. Све до доласка на власт уз велику дозу неповерења, постоје, као што смо горе видели, велике симпатије јер се у том покрету види једина артикулисана снага која може да сруши презрени грађански поредак. Јунг се приближава Папену као представнику оних традиционалистичких снага које желе да искористе Хитлера за обрачун са претходним поретком сматрајући да ће моћи да управљају том енергијом и силом која је покренута. Чувени Папенов говор од 17. јуна 1934, чији је Јунг аутор био, хтео је да се обрати снагама истинске конзервативне револуције у војсци, медијима, друштву, црквама, крупном бизнису итд како би се након обарања грађанског поретка Хитлер уклонио, а вођство покрета преузело од стране одговорнијих и разумнијих лидера, способних да уведу жељени поредак и чврсту друштвену структуру. Неуспех, погрешну процену да се може управљати неуправљивим, Јунг је платио губљењем живота.³⁸⁾

Многи од конзервативних револуционара већ 1933. схватили су до каквих је поразних резултата довело снажно и продуктивно интелектуално делање у коме су учествовали. Уместо да поро-

37) Јунг, према Аластер Хамилтон, *Фашизам и интелектуалци, 1919-1945*, Вук Караџић, Београд, 1978, стр. 174.

38) О Јунгу погледати Larry Eugene Jones, "Edgar Julius Jung: The Conservative Revolution in Theory and Practice", *Central European History*, 21, 1988, стр. 142–174. Он је крајњи производ најконзервативније струје унутар КР покрета. На Јунгово фомирање много су утицали радови бечког професора Отмара Шпана и Мелер Ван дер Брука. Као и сви конзервативни револуционари сматрао је да се до разрешења кризе може доћи само ванпарламентарним методама и залагао се за ауторитаризам. Међутим такав поредак би био изразито елитистички: он је нацизам и поред свега сматрао изданком либералне цивилизације противећи се оштро његовој демократичности, плебисцитарности и увођењу маса на историјску и политичку позорницу. Уместо тога нудио је елитистички корпоративизам заснован на хришћанским вредностима. Јунг је чак нудио и визију будуће Европе, као федерације са изабраним краљем на челу, што је требало да буде иновирана реплика модела средњовековног уређења Европе.

де најбоље из немачке традиције, на власт су довели плебс који су презирали и за који им је врло брзо постало јасно да намерно покреће најпримитивније снаге и осећаје код људи. Неки попут Шмита и Хајдегера имали су краткотрајно искуство чланства у нацистичкој партији сматрајући да могу ствари да промене изнутра. Ове епизоде су врло брзо окончане, а чини се да је управо елиминација Јунга и низа других значајних интелектуалаца из њиховог круга јасно показала дубину будућег расцепа. Римботи износи врло јаку тезу да нису хтели да виде шта су произвели: одједном им је све постало превише демагошко и плебејско. Није им се допало прљање руку и мноштво конкретних потеза који су готово логички следили из циљева какве су они заговарали.³⁹⁾

Јингер се већ 1933 повлачи из јавног живота, и објављује искључиво метафоричка прозна дела и дневничке записе, постајући део оних традиционалистичких старопруских војних кругова који ће 1944. покушати атентат на Хитлера. Овај период повлачења у себе од 1933. назива се добом добровољног унутрашњег изгнанства. Ова позиција је заправо била једина којој су они могли да прибегну. За разлику од либералних и левих опозиционара они нису могли да иду у емиграцију где су их већ перципирани као главне кривце за Хитлеров успон. Осим тога, они нису били мањи националисти због тога што је тадашњим немачким национализмом владао Хитлер. Кад је избио рат заузели су своје место у трупама сматрајући да се боре за своју земљу ко год да је води.⁴⁰⁾ Штавише ратни успеси и освајање Француске тешко да су могли да им сметају. Међутим, ова веза са Вермахтом је за њих имала и егзистенцијални смисао: војска је због свог перманентног сукоба са партијом и СС-ом била најозбиљнија сила које је могла да им пружи уточиште,⁴¹⁾ али и да буде носиоц оних старих конзервативних начела које су све више супротстављали Хитлеровом хаотичном варваризму.

Јингер у сваком случају презире плебејство, махнитост, примитивни расизам, чему супротставља интелектуалну побуну и афирмацију аристократског индивидуализма какав је до пре десет година осуђивао. Године 1939. објављује *Мермерне литице* у који-

39) Luca Leonello Rimbotti, "Il volto ambiguo della rivoluzione conservatrice tedesca", *Linea*, 25. 07. 2004.

40) Хамилтон наводи занимљиве примере особа које су раније емигрирале због политичких сукоба са Хитлером, а које су се 1939. године вратиле у Немачку да се пријаве у армију.

41) Јингерови *Париски дневници* су добро сведочанство о томе. Он између осталог наводи да се у Француској захваљујући Вермахту штампају његове књиге које су у Немачкој забрањене.

ма је опис сукоба и битке једнако естетски снажан, али је контекст потпуно промењен. Ово кратко дело препуно метафора јасно представља Хитлера, Гебелса и њихове доге (алузија на СС) као сатанистичке предаторе способне само за уништавање и прогон свега онога што је у некадашњем поретку живот чинило смисленим. Већ 1939, пре ратних страхота, коначног решења и свих оних ужаса који ће уследити, Јингер се враћа на позиције старог конзервативца који с правом тврди да је често било какав поредак бољи него хаос анархије. Највећи број некадашњих припадника КР стајао је тада на истим позицијама.

Када се говори о њиховом сложеном односу са нацизмом, треба свакако навести више него индикативно Шмитово објашњење дато истражитељу Кемпнеру у Нирнбергу:

„К: Хитлер је имао свој национал-социјализам а ви свој?

Ш: Сматрао сам се супериорнијим.

К: Сматрали сте себе супериорнијим у односу на Адолфа Хитлера?

Ш: У потпуности, у духовном погледу. Толико ми је био мало интересантан да на њега нисам хтео да потрошим скоро ниједну реч.⁴²⁾

Ово није само ароганција нити избегавање сопствене одговорности. Они заиста нису могли у Хитлеру да виде више него средство за спровођење својих идеја. Неки су само пре, а неки касније видели да је то средство лоше и настојали да се дистанцирају од њега. Но, након пораза нису то превише апострофирали. Пораз је за њих био ратни пораз њихове Немачке, а не национал-социјализма.

На овом месту треба поменути и њихов антисемитизам. Код апологета се овај моменат ингорише и најчешће тврди да они нису могли да деле примитивне расистичке ставове Розенберга и других партијских званичних бранилаца антисемитизма. Међутим, антисемитизам је итекако присутан код њих, само је различитог типа.

Једна струја је своју инспирацију вукла из традиције које је постављена Зомбартовом књигом *Јевреји и живот привреде*⁴³⁾. Ова књига је настала као део расправе о пореклу капитализма и представља директно оспоравање Веберове тезе о протестантској етици као извору капиталистичког духа. Зомбарт је иза креације

42) Према Бојанић, *ibid*, стр. 91.

43) Werner Sombart, *Die Juden und das Wirtschaftsleben*, 1911. Енглески превод има назив *Јевреји и модерни капитализам*. Werner Sombart, *The Jews and Modern Capitalism*, Glencoe, IL: The Free Press, 1951,

модерног капитализма препознао систем вредности карактеристичан за Јевреје. Но још важније од тога је да је као њихова нарочита црта истакнуто бављење финансијама и склоност ка финансијским спекулацијама. У каснијим прерадама и развоју тезе (од стране других аутора али и самог Зомбарта) ово се искристалисало у радикалну опозицију, нарацију о стваралачком, продуктивном привредном захвату који карактерише Немце, и с друге стране непродуктивном искључиво спекулативном делању Јевреја који читаву привреду усмеравају ка финансијским обртима и експлоатацији оних првих, правих предузетника. Зомбартова идеја немачког социјализма јесте залагање за заштиту од јеврејског финансијског капитализма који свуда продире.

Други правац је био онај који је Шмит поставио својим радовима али и универзитетском делатношћу у време док је био члан партије (највише око 1936). Као што је познато Шмит је у то доба водио борбу за истискивање јеврејског духа из немачког права. Најпознатији документ о томе је писмо Химлеру од 2. 12. 1936. Јеврејски дух према њему су оличавали космополитизам, интернационализам, промовисање индивидуалних права, правни позитивизам и сродни правни инструменти које је он видео као стране немачкој правној традицији, унесене од стране Јевреја и стога као нешто што немачка нација на путу хомогенизације мора да елиминише.

Браниоци Шмита⁴⁴⁾ често су користили аргумент о опортунizmu, да су наводно ови напори били узалудни покушаји да се учврсти у новој партијској структури која га је посматрала као страно тело, превише конзервативног, превише склоног идеји поретка, и недовољно посвећеног основној расистичкој идеји о биолошком јединству нације.⁴⁵⁾ С друге стране књига Рафаела Гроса из 2000, *Карл Шмит и Јевреји*⁴⁶⁾ представља покушај да се читава Шмитова политичка и правна филозофија посматра као изграђена на антисемитизму. Грос тврди да је јеврејско питање било суштинско за читав његов рад и да је у суштини Шмит настављач старе католичке догме о Јеврејима који су природни противници јер подривају хришћански поредак секуларизацијом. Овај аутор све основне Шмитове политичке појмове укључујући и однос пријатељ-непријатељ посматра кроз призму односа са Јеврејима и наводном перманентном Шмитовом опсесијом јеврејским питањем у Немачкој.

44) Нпр Julien Freund, *L'aventure du politique*, Criterion, 1991 стр. 52-54.

45) Бојанић, *ibid*, стр. 52.

46) Raphael Gross, *Karl Schmitt and the Jews*, UW Press, 2007.

Гросоова оптужба делује прилично неуверљиво ако се познају развој Шмитове мисли и практични подстицаји за писање које је имао. С друге стране ни теза о опортунизму чини се не стоји. Бојанић у цитираној књизи покушава да следи овај средњи пут прихватања КР антисемитизма, али приказујући га реално у контексту тадашње Немачке.⁴⁷⁾ Он добро учава да се Шмит не спори толико са Јеврејима као расом или народом, већ са нечим што назива јеврејским духом у праву и политици. Тај дух он препознаје и код не-Јевреја као што су Кант или Ниче.

Још више светла на цео овај случај баца и даље присутна расправа о Јингеровом односу према јеврејском питању.⁴⁸⁾ И даље трају спорови и тумачења његовог публицистичког текста „О национализму и јеврејском питању“ у коме користи озлоглашену метафору о води и уљу који се никада неће помешати све док Јевреји не престану да постоје. У контексту расправе о положају Јевреја у Немачкој Јингер се ставио на страну оних који мисле да се Јевреји или морају у потпуности асимилovati или напустити Немачку. Да се подсетимо, ове дискусије трају још од почетка деветнаестог века, а КР мислиоци не иду много даље од онога што се може наћи у Фихтеовим *Говорима немачком народу*.⁴⁹⁾ Основни проблем јеврејског питања, чињеница да Јевреји и у време врхунца развоја суверених европских држава одбијају да се интегришу и у потпуности асимилију као појединачни грађани, у случају Немачке добио је још израженију димензију јер су Немци дуго и тешко правили своју државу.

Звали ово антисемитизмом или не, очигледно је да то нису расистичке теорије већ потпуно политички мотивисани ставови према једној заједници која се перципира као препрека за пуно национално јединство,⁵⁰⁾ односно за „тоталну мобилизацију“.

47) «Тако је Спиноза први либерал Јеврејин који говори против државе, а за некакову апстрактну слободу индивидуе, те извор ланца који чине Маркс, Хајне или Јулиус Штал. Јеврејски правници ометају природом свог обитавања на земљи било какво учење о простору или територијалном праву», Бојанић, *ibid*, стр. 42.

48) Погледати нпр. полемику у *The New York Review of Books*, која се по питању Јингеровог антисемитизма водила између Јана Буруме и Хилари Бар 1993. године, на страници <http://www.nybooks.com/articles/archives/1993/dec/16/an-exchange-on-ernst-junger/>

49) Види Миша Ђурковић, *Капитализам, либерализам, држава*, Филип Вишњић, Београд, 2005, стр. 262-263.

50) Данас се исто питање поново отвара на емфатичан начин у европским државама. Само данас у фокусу нису Јевреји већ муслиманске заједнице које функционишу као државе у државама, градећи сопствену културу, правни систем па чак и економије које функционишу поред већинских заједница. Питање Јевреја се међутим појављује у Сједињеним Америчким Државама. Пре пет година два водећа стручњака за међународне односе Цон Миршајмер и Стивен М. Волт објавили су веома провокативну студију *The Israel*

РАДНИК И ТОТАЛНА МОБИЛИЗАЦИЈА КАО ВРХУНАЦ КР И ЈИНГЕРОВОГ СТАРОГ ЗАВЕТА

Јингеров *Радник* је једна заиста интензивна и инспиративна књига. У Јингеровом опусу заузима посебно место као једино, за њега нетипично суштински филозофско дело. Као да је сва публицистичка делатност из претходне деценије водила ка синтетизовању мисли, појмова и дистинкција у савршено изливени производ који се појавио у облику ове књиге. У много чему ово дело представља врхунац и синтезу најинтензивнијих, доминатних сегмената и размишљања унутар целог КР покрета. Појавило се 1932. управо као резултат свега онога што се на овом интелектуалном фронту дешавало током претходне деценије. Многе од идеја које се ту налазе делимично су излагане у богатој и занимљивој милитантној публицици из датог периода.⁵¹⁾

Радник се мора читати у пару са значајним есејом „Тотална мобилизација“ (*Die totale Mobilmachung*),⁵²⁾ иначе инспирисаним размишљањима младог де Гола. Овај есеј појавио се најпре у зборнику *Рат и ратник (Krieg und Krieger)* који је 1930 саставио и објавио Јингер. Суштинска идеја јесте разматрање чињенице да модерни ратови нису више сукоби две војске већ тотални судари нација у којима сви појединци морају да буду укључени. И начин ратовања и димензије сукоба захтевају да више нема разлике између цивила и ратника, као и да сваки део друштвеног живота у земљи која ратује мора да буде подређен ратним напорима. Једна од теза које се повлаче јесте да је Немачка поражена у великом рату јер није искористила све своје потенцијале, за шта је потребна тотална мобилизација. Делимична мобилизација одговара свету апсолутне монархије, док свет радника и ратова радника у који улазимо захтева

Lobby and US Foreign Policy, London Review of Books, vol 28; комплетно доступан на страници <http://mearshheimer.uchicago.edu/pdfs/A0040.pdf>. Они тврде да спољна политика САД на Блиском истоку од 1967. године није вођена интересима америчког народа и државе у погледу безбедности, већ интересима Израела који се у Америци остварује преко моћног израелског лобија, који не чине само јеврејске организације већ и многе хришћанске групе. Дакле они тврде да је безбедност Американаца угрожена у користи интереса државе Израел. Књига је изазвала велику дебату јер су двојица високо позиционираних академских професора поставили питање које је углавном било прогнано у домен лаичке конспирологије.

51) Попис Јингерових публицистичких чланака налази се на страници http://www.juenger.org/bibliography_political_journalism.php.

52) Види „Die totale Mobilmachung“ у *Sämtliche Werke*. Band 7. Essays I, стр. 119-142, Klett-Cotta, Stuttgart 1980. Енглески превод “Total mobilization”, у Richard Wolin (yp.), *The Heidegger Controversy, a critical reader*, MIT Press, 1992. стр 119-39. Јингер је од 1930. до 1933. организовао и три изложбе фотографија. Последња из 1993, под насловом *Измењени свет* покушава визуелно да представи идеје изложене у *Раднику*.

по Јингеру тоталну мобилизацију. Америка је неоспорни победник рата јер је једина била способна за такву мобилизацију. С друге стране немачка елита осим што је трпела подривачку и издајничку делатност социјал-демократа, тврди Јингер, није успела да пробуди најдубље примордијалне снаге дубоке, супстанцијалне, народне Немачке. Једини добитак великог рата је то што је он открио и покренуо механизме за препознавање и ослобађање те енергије и то немачка омладина види. Задатак је неоспоран - ослободити и употребити те своје потенцијале.

Радник се појавио две године касније следећи линију која је овим есејем постављена. Међутим, то дело далеко превазилази практични ангажман о коме смо говорили. Ради се о истинском ремек делу политичке филозофије. *Радник* је синтеза међуратне политичке логике и духа времена који у грађанском свету либералне демократије и слободног тржишта препознаје и осликава слаби, неинспиративни анахронизам. Иако је дискурс нешто другачији вредност му је приближна класичном Шмитовом делу *Духовно-повесно стање садашњег парламентаризма (Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus)*⁵³. Ради се о дубокој структуралној анализи проблема грађанског света и опису процеса током кога овај свет бива разорен захваљујући продору праисконских сила и нове метафизике радника, у којој индивидуу замењује тип. Насупрот либералном виђењу слободе као одсуства веза и обавеза (Берлинова негативна слобода), Јингер тврди да је једина релевантна слобода, слобода за нешто у оквиру заједнице (Берлинова позитивна слобода). Читав процес је описан као директно повезан и условљен бићем технике која се успиње доносећи своје специфичне законе и норме.

Највећа вредност овог дела, осим бриљантног стила, јесте сјајно мисаоно ткање у коме се готово хегелијанском логиком гради дијалектика појмова. Штавише, појмови политичке теорије, попут *грађанина и радника* уздижу се у митске фигуре које се обрачунавају пред судом историје и времена.

Кад је у питању одређивање фигуре *радника* и посебно његовог новог света, јасно је да Јингер не успева да понуди више од нове утопије, иако је читаву књигу посвећена обрачуну са утопијама.⁵⁴ Но то нимало не умањује значај и лепоту ове књиге. Стари мајстор мисли Хегел увек је инсистирао да је за процес мишљења пут и

53) Српски превод у Карл Шмит, *Норма и одлука*, Филип Вишњић, Београд, 2001.

54) Ромуалди добро примећује да је тип радника потпуно нејасан. Adriano Romualdi, *Correnti politiche e ideologiche della destra tedesca dal 1918 al 1932*, Edizioni de «L'Italiano», Anzio 1981.

развој много важнији од пуких резултата. Лепота и снага *Радника* откривају се у свакој реченици, у свакој појмовној опозицији која се износи и у сваком подстицају да се мисли и схвати епоха у којој је ова књига настала и која све више подсећа на данашњу Европу.⁵⁵⁾

Занимљиво је да је *Радник* доживео потпуно различиту рецепцију код Шмита и Хајдегера. Како Томисен извештава у корисном чланку о сложенем односу Јингера и Шмита, аутор је забележио да му је та једна кратка примедба значила више него све похвале. Док је о „Тоталној мобилизацији“ имао много речи хвале и тврдио да му је помогла у заснивању идеје тоталне државе, у писму Р. Хепу из 1964. Шмит је сумирао своју негативну оцену *Радника*: “Са ‘Радником’ ништа није могло да се започне; технички напредак радника и целокупна филозофија и идеологија рада иду *ад абсурдум*, ово је очигледно неидеолошки написано *a la Никиши*, и безнадежно је неупотребљиво...”⁵⁶⁾

С друге стране Хајдегер је о књизи имао веома високо мишљење и крајем те деценије одржао је два филозофска семинара у којима се бавио проблемом технике и нихилизма на основу читања *Радника*. У сваком случају, у време објављивања *Радника*, полет конзервативне револуције доживљавао је кулминацију и истовремено прелазу у резигнацију. Практична реализација њихових идеја која је почела следеће године са паљењем Рајхстага и увођењем ванредних мера, отворила је једно друго поглавље у коме ће свако од њих кренути својим путем.

Интелектуална авантура Конзервативне револуције била је окончана.

Misa Djurkovic

ERNST JÜNGER AND THE THOUGHT OF CONSERVATIVE REVOLUTION

Summary

Author starts from the fact that in Serbian language we still do not possess basic academic article intended to present phenomenon of conservative revolution in Weimar Germany. Hence he tries to expose one work of that kind with proper ideas, subjects and works. He also

55) Чак и елементарно представљање *Радника* тражило би простор који ми овде немамо. Књига, срећом, ускоро излази и на српском језику у преводу Далибора Мураговића, у издању *Центра за конзервативне студије* и издавачке куће *Укронија*, па ће наши читаоци и академска јавност моћи да уђу у авантуру њеног откривања.

56) Томисен, *Ibid*, стр. 156.

clarifies political, social and international context in which this tradition was created and developed and then special attention is brought to controversial relation of these thinkers with Nazism. The article is especially focused on Ernst Jünger as key figure for connecting different streams within conservative revolution and finally his *Der Arbeiter* (Worker) is being presented as some kind of synthesis of intellectual trends operating within this “movement”.

Key words: conservative revolution, Weimar Germany, Nazism, Ernst Jünger

ЛИТЕРАТУРА

- Benjamin, W., “*Theories of German Fascism: On the Collection of Essays War and Warrior*, edited by Ernst Jünger,” *New German Critique*, 17 (пролеће 1979).
- Blamires, C., “European New Right”, у *World Fascism, A Historical Encyclopedia*, vol. I, ABC-CLIO. inc, 2006, стр. 211.
- Бојанић, П., *Пријатељ-непријатељ*, Светови, Нови Сад 1995.
- Buckmiller, M., „Sorel et le ‘conservatisme révolutionnaire’ en Allemagne,” *Cahiers Georges Sorel*, vol. 3/3, 1985, стр. 51-75.
- Vermeil, E., *Doctrinaires de la révolution allemande de (1918-1938)*. W. Rathenau, Keyserling, Th. Mann, O. Spengler, Moeller van den Bruck, le groupe de la « Tat », Hitler, A. Rosenberg, Gunther, Darré, G. Feder, R. Ley, Goebbels, éditions Fernand Sorlot, Paris, 1938.
- Gross, R., *Karl Schmitt and the Jews*, UW Press, 2007
- Дугин, А., «Кратка историја идеологија трећег пута» у *Наше идеје*, бр 2, Београд 1994, стр. 64-69.
- Дуреух, L., (ур): *La «Révolution Conservatrice» dans l’Allemagne de Weimar*, Editions Kime, Paris, 1992.
- Ђурковић, М., *Капитализам, либерализам, држава*, Филип Вишњић, Београд, 2005.
- „Ернст Јингер“, часопис *Градац*, бр. 92-94, Чачак, 1990.
- Јингер, Е., *На мермерним литицама*, КОВ, Вршац, 1990.
- Јингер, Е., *Први париски дневник*, Градац, Чачак, 1998.
- Јингер, Е., *Ватра и крв*, Укронија, 2006.
- Јингер, Е., *Радник*, Центар за конзервативне студије и Укронија, Београд, 2011.
- Jünger, E., “Total mobilization”, у Richard Wolin (ур.), *The Heidegger Controversy, a critical reader*, MIT Press, 1992. стр. 119-139.
- Jünger, E., *Nelle tempeste d’acciaio*, Guanda, Parma, 1995.
- Jones, L. E., “Edgar Julius Jung: The Conservative Revolution in Theory and Practice”, *Central European History*, 21, 1988, стр. 142–174.
- Krebs, G., „Moeller van den Bruck: Inventor of the Third Reich“, *The American Political Science Review*, Vol. 35, No. 6 (December 1941), str. 1085-1105.
- Mohler, A., *Georges Sorel. Erzvater der Konservativen Revolution*, Edition Antaios, 2000.

- Orr, J., „German social theory and the hidden face of technology“, *European Journal of Sociology*, 15, 1974, стр. 312-336.
- Rimbotti, L. L., „Il volto ambiguo della rivoluzione conservatrice tedesca“, *Linea*, 25. 07. 2004.
- Romualdi, A., *Correnti politiche e ideologiche della destra tedesca dal 1918 al 1932*, Edizioni de «L'Italiano», Anzio 1981.
- Сеџвик, М., *Против модерног света - Традиционализам*, Укронија, Београд, 2006.
- Schmitt, K., *Political Romanticism*, MIT Press, 1986.
- Шмит, К., *Норма и одлука*, Филип Вишњић, Београд, 2001.
- Sombart, W., *The Jews and Modern Capitalism*, Glencoe, IL: The Free Press, 1951.
- Steuckers, R., „La “Révolution Conservatrice” en Allemagne (1918-1932)“, *Synergies Europeennes*, novembre 1989.
- Томисен, П., «Ернст Јингер и Карл Шмит: међусобни биланс», *Трећи програм*, 102, 1995, стр. 148-160.
- Фихте, Ј. Г., *Затворена трговачка држава*, Полит, Београд, 1979.
- François, S., *Qu'est ce que la Révolution Conservatrice?*, <http://tempspresents.wordpress.com/2009/08/24/stephane-francoisqu%E2%80%99est-ce-que-la-revolution-conservatrice/>
- Хамилтон, А., *Фашизам и интелектуалци, 1919-1945*, Вук Караџић, Београд, 1978.
- Herr, J., *Reactionary Modernism: Technology, Culture and Politics in Weimar and the Third Reich*, Cambridge University Press, 1984.
- Цвјетићанин, Н., *Европска десница између мача и закона*, Филип Вишњић, Београд, 2004.
- Weber, E., „Nationalism, Socialism, and National-Socialism in France“, *French Historical Studies*, Vol. 2, бр. 3, пролеће, 1962, стр. 273-307.

Resume

Author starts from the fact that in Serbian language we still do not possess basic academic article intended to present phenomenon of conservative revolution in Weimar Germany. Hence he tries to expose one work of that kind with proper ideas, subjects and works. According to the sources term Conservative revolution can be found on several occasions starting from 1848. Author mentions several of those uses (Theobald Budeus in 1851, Jurij Samarin 1874, then Dostoevski. In 1900 Charles Maurass used it in his work *L'Enquête sur la Monarchie*, and after him Thomas Mann in 1921. Finally in 1927 Hugo von Hofmannsthal used it deliberately in his famous speech *Das Schrifttum als geistiger Raum der Nation*. Author however points out huge importance of the monumental book of Armin Mohler published in 1950, which contributed to the establishment of the term and to homogenization of heterogeneous traditions of thought. Also, it is emphasized that renovation of the interests in the phenomena has been initiated by the authors of so called new French right. Author indicated that the most

significant name of the movement is Ernst Jünger from the period of his Old Testament (until 1933).

Next step is determination of the essence of this movement. Author claims that the easiest way of its definition which would put it in the tradition of middle or third way (in this case way between Anglo-Saxon western capitalism and Bolshevik communism) has realistic basis, but he looks for more precise grabbing of its distinctive content. Idea of conservative revolution is one very specific creation, established as a *mélange* of different elements and heritages which were collected at one moment and context, more as a means of protest, artistic and scientific expression with certain political ambitions and less as a real political program.

Work is then concentrated to the essence of political position of this movement. Although nationalist, deeply dedicated to their fatherland and culture, members of CR despised Wilhelmine Germany as an example of the same bourgeois, economic spirit of equalization which characterized the whole western liberal world. In that old Germany they perceived nothing but the part of the western political system with domination of materialism, economism and hypocrisy, with apology of selfish individualism, market and parliamentarianism in which places shared representatives of Marxists, economic liberals and pastoral conservatives, whom they also despised. Against this Weimar order they demanded revolution, abolition of liberal-democratic institutions for the sake of organic authoritarian community capable of total mobilization of heroism, physical and mental power, under the leadership of authentic *führer* and new authentic aristocracy.

Their attitudes toward other ideologies and especially bolshevism are also investigated. Author warns that in their ambivalent attitude toward nationalism and bolshevism two dimensions are to be emphasized. First it is their resistance toward market liberalism which sees economy only as a goal for itself and wants to subordinate to itself the whole society including the state. Second, it is geopolitical dimension. Majority of CR thinkers were Russophiles. As the worst enemy they perceived capitalistic, bourgeois West so many of them dreamed about possible partnership of two "socialist" countries, USSR and Germany, that could top domination of Anglo-American and French capitalism.

For the purpose of understanding CR it is unavoidable to have in mind the context in which they work but also broad spectrum of ideas and intellectual sources from which they took their inspiration. In the article several of them are being mentioned: political romanticism, *volkish* ideology, existentialistic, Kierkegaard based style of discourse inspired with self and authenticity, social Darwinism, *lebensphilosophy*,

Wagnerian vision of apocalypse and change, Nietzschean celebration of esthetics and general antipathy toward enlightenment kind of thinking and morality. Different streams within the movement emphasized also catholic corporatism and Teutonic neopaganism.

Author emphasizes their critique of old conservatism, which especially can be seen in early Jüngers' works filled with estetization of war experience and provocative use of poetic terms for description of work and results of modern war technique.

The last part of the articles researches on controversial relationship of these thinkers with Nazism and Hitler's movement. Author claims how they have done a lot for delegitimization of Weimar republic and destruction of Weimar world, for exposition of its internal problems and insolvable apories, and for opening of space for "deep German energies" (die Deutsche Bewegung). Also they have helped enormously in process of making of framework for new energy and power coming in revolution from right, while they have expected total mobilization for return of Germany to the glory and prestige they have yearned for.

However majority of them already in 1933 realized how catastrophic results spawned powerful and productive intellectual work they have engaged in. Instead of giving a birth to the best from German tradition, they have helped seizing of power of the plebs they despised and very soon they realized that Nazis deliberately move the most brutal and primitive feelings and senses among the people. After deep disenchantment and dissatisfaction, they entered into conflict with Nazis, searching for protection in the most powerful institution fighting with party: army.

Within this subject there is another controversial issue: their anti-Semitism. One stream followed tradition initiated by Sombart's book *Jews and modern capitalism* which makes distinction between productive domestic German capital and purely speculative Jewish capital, exploiting work of Germans. The other was a way established by Carl Schmitt by his works but also by his practical activism at the University while being a member of the party (around 1936). Call it anti-Semitism or not, it is obvious that these are not racist theories but absolutely politically motivated attitudes toward one internal community which is perceived as an obstacle for full national unity, i.e., total mobilization.

At the end of the article author briefly presents Jünger's *Der Arbeiter* together with Total mobilization essay. This work is defined as a pick and synthesis of the most dominant segments and thinking within the whole CR movement. It was published in 1932. As a result

of everything that was happening onto this front during the previous decade. The book is authentic masterpiece of political philosophy and he synthesis of interwar's political logic and spirit of time which in the world of liberal democracy and free market recognized weak, decadent anachronism.

* Овај рад је примљен 10. јула 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. августа 2011. године.